

Arkeologisk schaktningsövervakning

KRONBERGS MINNE

vid schaktning för optokabel genom stadslager L2001:4288 i
Falun stad och kommun, Dalarnas län
2023



Arkivrapport dnr 125/22

Greger Bennström



Karta över Dalarna med läget för schaktningsövervakningen markerat med en röd punkt.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY
Fastighetskartan: © Lantmäteriet.

Dalarnas museum, Falun, 2023

Sammanfattning

Vintern 2022 genomförde Dalarnas museum en arkeologisk schaktningsövervakning i och vid parken Kronbergs minne i centrala Falun, Dalarnas län, i samband med grävning för optokabel. I schakten kunde främst modern fyllning iaktas. I ett av schakten iaktogs rester efter en belysnings-/elstolpe och i ett annat fanns ett tunt kulturlager och rester efter en mur eller grund av sten. Den lera som fanns ca 0,8 meter under markytan i schakt 4 utgjorde troligen den naturliga orörda marken. I övrigt kunde ingenting av antikvariskt intresse iaktas.

Inledning

Under vintern 2022 genomförde Dalarnas museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Anledningen till undersökningen var att det behövde grävas för optokabel i området kring parken Kronbergs minne (Kronbergsparken) i centrala Falun, Dalarnas län (Bilaga 1, figur 1 och 2). Uppdraget gick under Länsstyrelsens generella beslut (dnr 431-21334-2021) för schaktningsövervakningar inom Falu stadslager L2001:4288 utförda på uppdrag av Falu Energi & Vatten AB.

Antikvarisk bakgrund

På 1630-talet flyttades kungsgården från Born till platsen där prostgården nu står vid Åsgatan. År 1666 inlöstes fastigheten till prostgård efter att kungsgården några år tidigare hade flyttat till Noret. Tomten på andra sidan Åsgatan har åtminstone sedan 1760-talet utgjort prostgårdens kryddgård/trädgård (LMV U9-1:2). 1881 såldes tomten till Maria Kronberg som anlade en park och lekplats för barn för att hedra sin avlidne make handlaren Janne Kronberg (Persson 2012).

Syfte

Syftet med undersökningen var att på ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera fornlämningen Falu stadslager, L2001:4288.

Metod

Schakten grävdes av en grävmaskin utrustad med kabelskopa. I några schakt fick tjälkrok eller tandskopa användas för att bryta igenom tjälen. I vissa schakt grävdes befintliga ledningar fram, i andra fall grävdes helt nya schakt. Schakten dokumenterades efter att det önskade djupet hade nåtts. Schaktens innehåll dokumenterades i skrift och med fotografering. Inmätning av schakt och anläggningar gjordes med RTK. Tjälen och kolden försvårade den arkeologiska dokumentationen.

Resultat

Schakt 1 (Åsgatan trottoar mot Prostgården) 17 meter långt (NV-SÖ), 1,0–3,2 meter brett och 0,5–0,6 meter djupt (Bilaga 1, figur 3).

Schaktet följde befintliga ledningar och innehöll moderna bär- och fyllnadslager av grus och sand ned till schaktbotten. I schaktets sydöstra ände i sydvästra kanten fanns två närmast rektangulära stenar (**SSK1**) liggande på varandra, 0,25 respektive 0,5 meter under marknivå. Stenarna var 0,5 respektive 0,8 m långa och 0,15–0,20 meter tjocka (Bilaga 2, foto 1). Senare gjordes en utvidgning av schaktet för en kabelbrunn till 0,7 meters djup varvid stenarna togs bort. I utvidgningens sydvästra del fanns grus med rundade stenar, 0,05–0,15 meter stora, samt ett litet inslag av slagg. I södra hörnet av utvidgningen fanns rester efter en stolpe med stående trärester och minst två kantställda stenar intill.

Schakt 2 (hörn mot Telehuset) 5 meter långt (NÖ-SV), 1,7 m brett och 0,6 m djupt (Bilaga 1, figur 3).

Schaktet följde befintliga ledningar och innehöll moderna fyllnadslager med grus och sedan sand ned till och med schaktbotten.

Schakt 3 (Nybrogatan) 15 meter långt (NÖ-SV), 1,2–1,5 meter brett och 0,7 meter djupt (Bilaga 1, figur 4).

Schaktet följde befintliga ledningar och innehöll 0,6 meter återfyllnadsmassor bestående av grus, jord, sand och slagg samt enstaka 0,2–0,3 meter stora stenar. Därunder fanns ren sand över de befintliga ledningarna.

Schakt 4 (Kronbergs minne) 28 meter långt (NV-SÖ), 1,0–1,8 meter brett och 0,7–0,8 meter djupt (Bilaga 1, figur 4).

När schaktet grävdes var det cirka 0,15 meter tjäle. De första 15 metrarna i nordväst bestod av 0,2–0,3 meter grus/bergkross överst och sedan 0,4–0,5 meter homogent grus, sand och rundade stenar, 0,05–0,15 meter stora (enstaka större) samt enstaka tegelfragment. I botten syntes ställvis brun-beige kompakt lera. Innehållet i de sista 13 metrarna i sydöst bestod av 0,3–0,4 meter mörkbrun smågrusig utfyllnad och sedan 0,20–0,25 meter ljusbrun utfyllnad med sand, grus och småsten. Därunder fanns ett 0,10–0,15 meter tjockt brunsvart lerigt kulturlager med inslag av tegelfragment och enstaka fragment av fajans och stengods. I botten fanns kompakt beige lera minst 0,2 meter tjock (Bilaga 2, foto 3).

I botten av schaktet i dess sydöstra ände påträffades en grund/mur **A1**. Anläggningen gick i parkens längdriktning, dvs vinkelrät mot schaktet, och var 0,7 meter bred. Den bestod av 0,15–0,40 meter stora rundade stenar och var minst 0,3 meter hög. Intill stenarna stod en järnstång fast i marken. Sydöst om A1 var det grävt för elledning och en befintlig grund/källare och där innehöll schaktet bara ren sand (Bilaga 2, foto 2).

Slutsatser och utvärdering

Stolpresterna i schakt 1 var sannolikt från en belysningsstolpe eller elstolpe som stått i gathörnet. De två stenarna i schaktet låg visserligen ovanpå varandra, men verkar inte ha ingått i någon större konstruktion. Möjligen har de utgjort kantstenar mot gatan. Kulturlagret i sydöstra delen av schakt 4 visar att det kan ha funnits bebyggelse mot Trotzgatan. Stengrunden/-muren A1 visar också på någon slags bebyggelse. I övrigt kunde ingenting av antikvariskt intresse iakttas i schakten. Det är oklart om leran i botten på schakt 4 utgjorde den naturliga orörda marken, men det är troligt att den gjorde det.

Referenser

Persson, Mats (red.). 2012. *Husen berättar – Bevarandeplan för Falu innerstad 2012*. Falun.

LMV, Lantmäteriet, <https://historiskakartor.lantmateriet.se/>

Lantmäteristyrelsens arkiv: U9-1:2 år 1761

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-21334-2021 (431-11387-2022)
Fornreg, uppdragsnummer:	202200193
Socken:	Falu stad
Fornreg, lämningsnummer:	L2001:4288
Fastighet:	Falun 7:7
Koordinater, mitten:	N 6719458
(SWEREF99 TM)	E 534459
Höjd (RH 2000):	112,0-114,3 m.ö.h.
Inmätning:	RTK
Utförandetid:	2022-11-29 – 2022-12-19
Schaktlängd:	65 meter
DM projektnummer:	680
DM diarienummer:	125/22
DM foto accessionsnr:	DM ARK680
Arkeologisk personal:	Greger Bennström
Projektansvarig:	Greger Bennström

Dokumentationsmaterialet förvaras på Dalarnas museum. Inga fynd tillvaratogs.

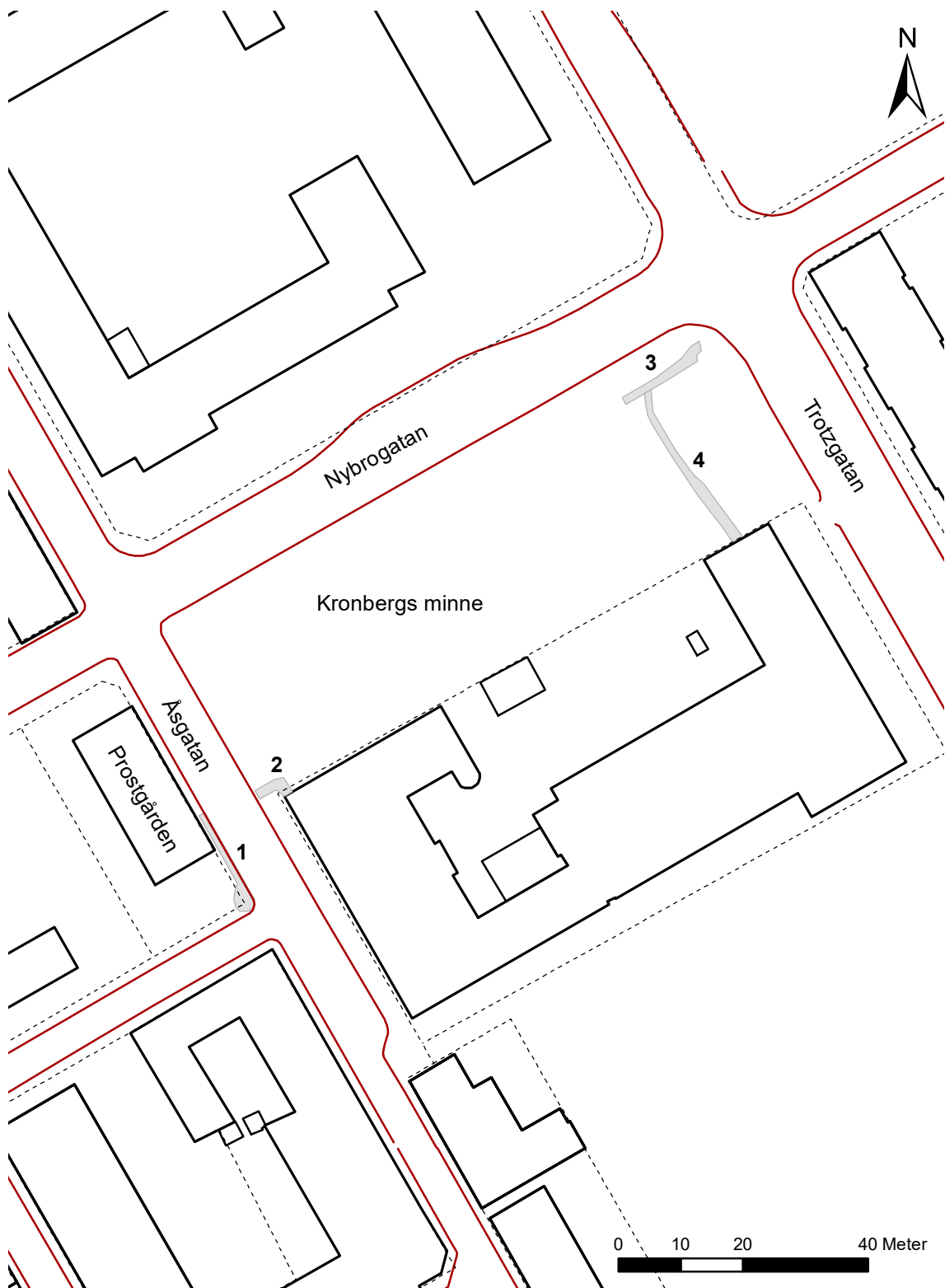
Bilagor	1. Kartor/planer
	2. Foton

Bilaga 1 - Kartor



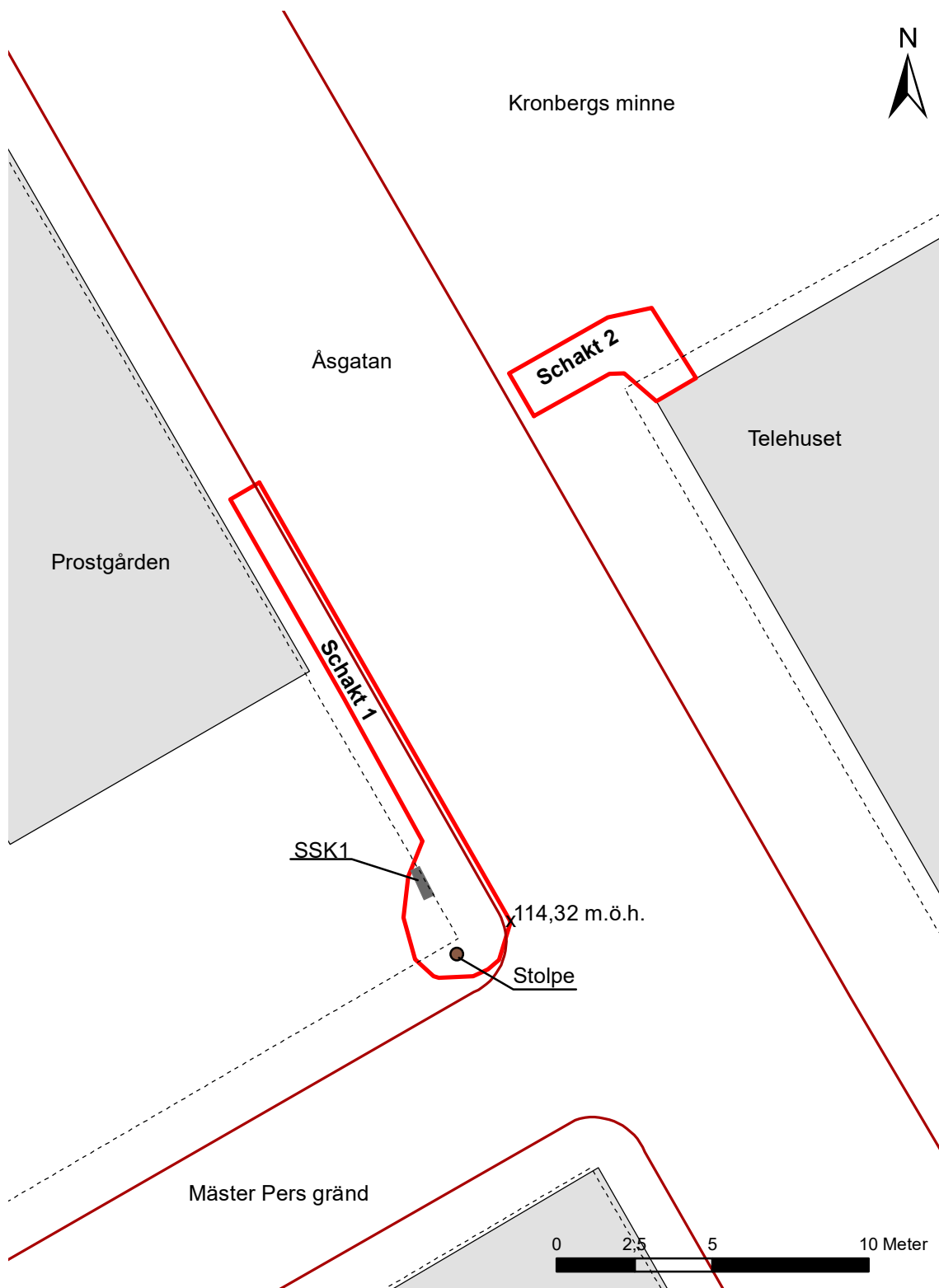
Figur 1. Karta över Falu stadslager (blått) och stadsdelarna Övre Åsen och Slaggen (grönt) med undersökningsområdet inom den blå elipsen.

Bilaga 1



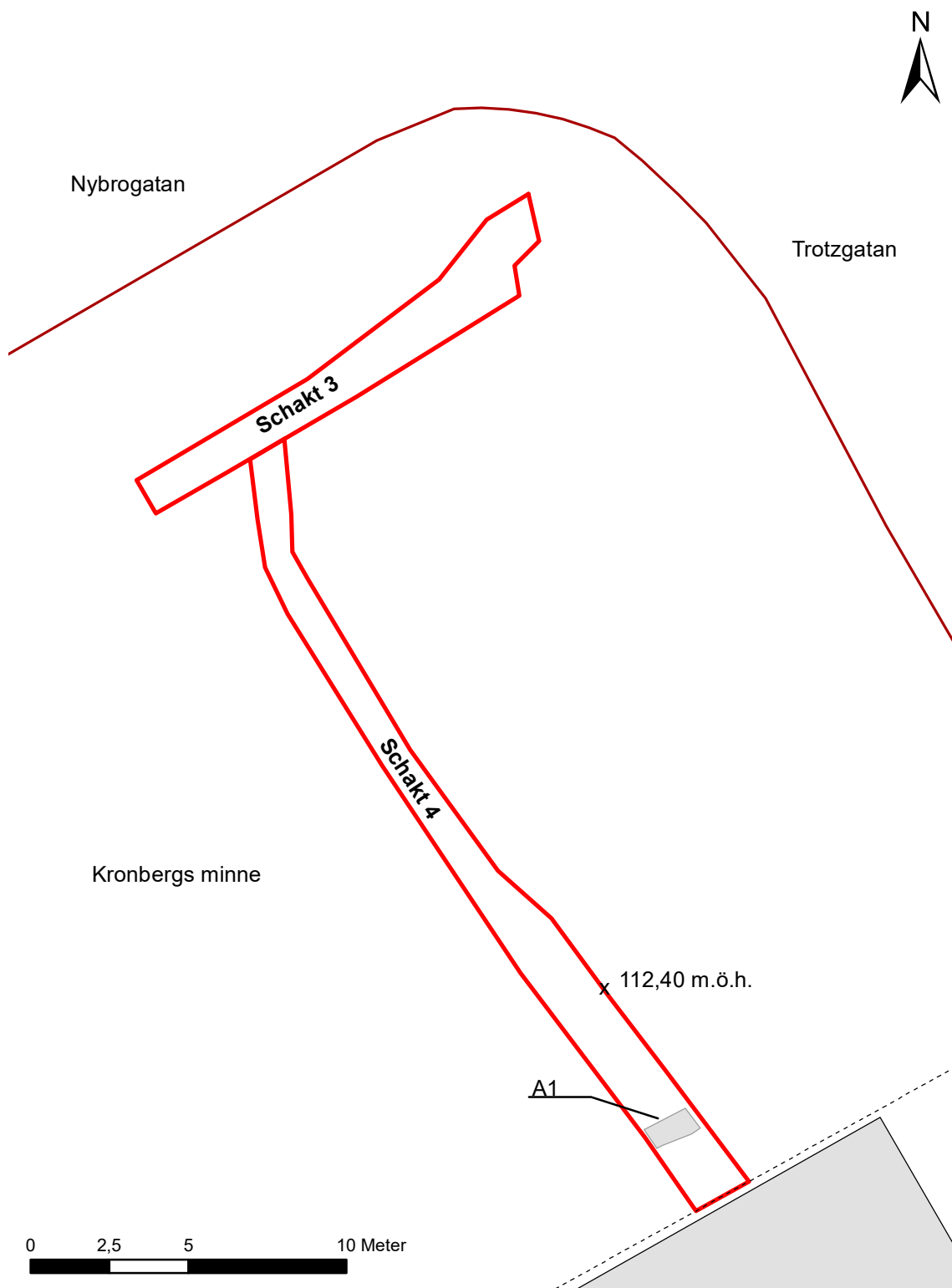
Figur 2. Utdrag ur fastighetskartan med de olika schakten markerade med grått och respektive nummer. Skala 1:1000.

Bilaga 1



Figur 3. Utdrag ur fastighetskartan med schakt 1 och 2 samt marknivå markerade. Skala 1:200.

Bilaga 1



Figur 4. Utdrag ur fastighetskartan med schakt 3 och 4, marknivå och stenvuren/-grunden A1 markerade. Skala 1:200.

Bilaga 2



Foto 1. De två stenarna SSK1 i schakt 1 från nordöst. Foto: Greger Bennström.



Foto 2. Lodfoto från nordöst av stengrunden/-muren A1 i schakt 4.
Foto: Greger Bennström.

Bilaga 2



Foto 3. Schaktkanten åt nordost i schakt 4 där kulturlagret kan anas till vänster om tumstockens nedre del. Foto: Greger Bennström.